

Nicolae HURDUZEU
(Universitatea de Vest
din Timișoara) | **Plante magice folosite în ritualul
funerar**

Abstract: (Magical herbs used in funeral rituals) Ever since antiquity several herbs were used in funeral rituals. Some herbs were used to honor the deceased, others were used in magic rituals, but all had the purpose to grant the souls of the dead a successful passage to the other world. There were also herbs who were used by the living as protection against the undead. This habit was forwarded in time to the present day, as the family of the defunct must carefully and dutifully observe many funeral rituals. In this article we try to illustrate the role played by magical herbs in funeral rituals and in guiding the soul to the afterworld.

Keywords: *funeral rituals, death, the afterworld, soul, magical herb.*

Rezumat: Încă din Antichitate în ritualul funerar erau folosite o serie de plante, unele plante erau aduse pentru a onora defunctul, altele erau folosite cu scop magico-ritual, aceste plante puteau ajuta sufletul defuncților să ajungă cu bine în lumea de dincolo sau erau folosite cu rol protector de către cei vii împotriva strigoilor. Acest obicei s-a transmis de-a lungul timpului și-n ritualul funerar actual, familiei și rudelor revenindu-le un rol esențial în îndeplinirea cu grijă și responsabilitate a ritualurilor de înmormântare. Asupra acestui aspect ne vom opri în demersul nostru încercând să prezentăm rolul pe care-l joacă acest plante în ritualul funerar și-n călăuzirea sufletului în lumea de apoi.

Cuvinte-cheie: *ritual funerar, moarte, lumea de dincolo, suflet, plantă magică.*

Încă din Antichitate în ritualul funerar erau folosite o serie de plante, unele erau aduse pentru a onora defunctul, altele erau folosite cu scop magico-ritual. Aceste plante puteau ajuta sufletul defuncților să ajungă cu bine în lumea de dincolo sau erau folosite cu rol protector de către cei vii împotriva strigoilor. Cu privire la plantele folosite în Antichitate în ritualul funerar singurele informații pe care le avem sunt cele din sursele literare, arheologic aceste informații ne lipsesc, plantele netrecând testul timpului pe de o parte, dacă vorbim de înhumare, iar dacă vorbim de incinerare, acestea sunt distruse în totalitate în momentul incinerării, putând doar să presupunem ce se întâmpla, pornind de la rămășițele cinerare descoperite în mormânt.

Soarta sufletului după moarte depinde de cea a trupului. Prin urmare, responsabilitatea intrării corecte a defunctului în noua viață de dincolo le revine celor vii, moartea nefiind altceva decât o „afacere de familie”, dar și una comunitară (Dorondel 2004, 22). Familiei restrânse îi revine rolul central în ritualul de înmormântare, ca și comunității - în sensul de familie largită, scopul participării fiind acela de a transmite oral de la bătrâni la tineri practici magico-religioase, descântece, obiceiuri, practic întregul ritual.

În demersul nostru vom prezenta o serie de plante utilizate cu precădere în ritualul funerar și-n călăuzirea sufletului în lumea de apoi în satele de pe valea râului Timiș din județul Caraș-Severin. O atenție deosebită vom acorda momentului pregătirii corpului pentru înmormântare, moment în care femeile bătrâne erau foarte preocupate să transmită celor mai tinere rânduiala de înmormântare și astfel se asigurau că rânduiala era respectată întocmai, iar sufletul era corect călăuzit spre lumea de apoi.

O atenție deosebită se acorda pregătirii sicriului. Sicriul trebuie securizat astfel încât sufletul defunctului să nu poată ieși din el pentru a-i bântui pe membri familiei, pe rude sau pe vecini. Drept urmare în sicriu se pun diferite obiecte, dar și plante cu caracter magic pentru a proteja familia de o eventuală întoarcere a mortului ca strigoi.

Astfel sicriul *se ungea (în cruci) cu vaselină luată de la roata căruței* sau se unge cu untură de porc sau cu *unsură de la Sângiorz (Sfântul Gheorghe), Unsură de la Sf. Gheorghe – făcută ziua până nu sfințe soarili din ai, leuștean, pelin, tămâie, găinaț, lăptucă care se bat pe piatră la Timiș, se spune Tatăl nostru și se spune să fugă Moșu Codrului, să fugă Muma Pădurii și toate lighioanili cu ea se unge sicriul sau se ung ușile la țâțână*. Usturoiul, plantă și aliment cu funcții magice, capătă adevărata sa valoare rituală în seara Anului Nou, dar și la alte sărbători de răspântie ale timpului calendaristic: Sângeorz (23 aprilie), Rusalii, Sănandrei (30 noiembrie), când trebuie anulată sau prevenită acțiunea malefică a spiritelor răufăcătoare, în general el fiind antidotul magic al ielelor și al strigoaicelor), *se face cruce cu usturoi (Dragomir Stanca, 67 ani, Armeniș; Spunei Afila, 65 ani, Vălișoara) și se pun în sicriu usturoi, leustean, boz (Grof Emilia, 72 ani, Petroșnița), pelin, mac, toate florile pe care le mănăcă oile, o crenguță cu muguri de măr sau de păr pe care trebuie să fie atâția muguri câți membrii ai familiei rămân în casă și se numesc după membrii familiei (Corici Ana, 72 ani, Valea Timișului) ca să fie cu el acolo ca substitute, se mai pune busuioc, scaieți (Berzescu Călina, 80 ani, Armeniș) sau spini*.

Dintre aceste plante unele au fost identificate ca fiind plante psihotrope utilizate încă din Antichitate de preoți în cadrul unor ceremonii diverse precum: pelinul, macul, bozul. Asupra plantelor menționate mai sus ne vom opri în continuare.

Usturoiul are valoare apotropaică generală, terapeutică (Vulcănescu 1987, 488) atât împotriva bolilor cât și a duhurilor necurate (Olteanu 1999, 321) fiind scutul cel mai puternic contra strigoilor, pociturilor și deochitorilor, precum și apărător de boală. Se crede că usturoiul care se pune mortului în sicriu îl păzește pe acesta să nu se transforme în strigoi (**Antonescu** 2009, usturoi) *iar agățat în mănunchi la capul patului alungă strigoii și vampirii* (Chevalier, Gheerbrant 1995, 412). Este folosit împotriva strigoilor, ungându-se zăvoarele și clanțele ușilor (**Antonescu** 2009, usturoi) sau fiind introduși căței de usturoi pe gaura cheii.

I s-a atribuit simbol de plantă cristoforică deoarece poartă semnul crucii (Evseev 1999, 477). *Românii folosesc aiul în seara de Sf. Vasile pentru a unge ușorii și pragurile caselor, ung în semnul crucii animalele și pe toți membrii familiei pentru a fi feriți de -a lungul anului de rele și de strigoi* (Marian 1994, 5). *Pentru morții tineri se fac păpuși dintr-o cămașă a mortului pentru a se juca cu ele* (Bona Crucia, 61 ani,

Ilova) pe lumea cealaltă (Dragomir Stanca, 67 ani, Armeniș) și se pun în sicriu. În păpuși se pune usturoi ca să nu vină strigoii (Jurca Silvia, 69 ani Bolvașnița), mac, tămâie; numărul de păpuși este variabil, uneori incluzând toate rudele apropiate: *am pus 30 de păpuși că ni-s mulț și are mulț nepoți* (Roama Maria, 67 ani, Slatina).

Probabil dintre toate plantele usturoiul este scutul cel mai puternic în contra strigoilor, pociturilor și deochitorilor, precum și apărător de boale.

Leuștean, cules în noaptea de Vinerea Mare, ajută la protejarea față de vrăjitoare și diavol. Agățat deasupra unei uși sau a unei ferestre, se considera că împiedică intrarea energiei negative în casă (Gorovei 1995, leuștean).

La Sângiorz (23 aprilie) se făcea *Unsura de la Sf Gheorghe - făcută ziua până nu așfințea soarele din ai, leuștean, pelin, tămâie, găinaț, lăptucă care se bat pe piatră la râul Timiș, se spune Tatăl nostru și se spune să fugă Moșu Codrului, să fugă Muma Pădurii și toate lighioanele*. Cu ea se unge sicriul sau se ung ușile la țâțână pentru a nu intra strigoii în casă.

Pelinul are proprietăți apotropaice și împreună cu usturoiul sunt cele mai eficiente arme împotriva Ielelor, *afumătura din iarba de pelin alungă strigoii* (Evseev 1999, 363). Împreună cu alte plante aromatice, cu semnificații magice, precum mărăguna, intră în componența așa-numitei „*legături a strigoilor*”, care se așează în sicriu lângă mort, pentru încetinirea efectelor de biodegradare, dar și pentru „liniștirea” celui dispărut, care, în caz contrar, s-ar putea întoarce printre cei vii în chip de strigoii, de spirit malefic (Antonescu 2009, pelin).

Boz, *întruchiparea vegetală a strămoșului mitic* (Evseev 2001, 22), mai este numit și *poama dracului* (Oișteanu 2013, 465) este folosită, împreună cu descântecele aferente, în magia medicală, la om și la animale, mai ales în cazurile mușcăturilor de șarpe (Antonescu 2009, boz).

Macul în tradiția mitică e legat de somn și de moarte (Evseev 2001, 107). Semințele sunt legate de cultul morților (Evseev 2001, 107), reprezintă puterea somnului și a uitării care-i cuprinde pe oameni după moarte și înainte de renaștere (Chevalier, Gheerbrant 1995, 254). De aceea probabil *se pun în sicriu mai ales mac sau nisip, dar și praf de pușcă și lână*, macul se mai arunca și de acasă până la cimitir pe drum ca sufletul să mai vină acasă atunci când termină de adunat și numărat boabele de mac sau firele de nisip, existând credința că nimeni nu poate culege macul presărat.

Folosit în practicile funerare, macul poate avea și menirea de a adormi spiritele păzitoare ale lumii de dincolo, de a deschide vămile și de a netezi astfel drumul parcurs de suflet în lumea de apoi pentru a ajunge cu bine la destinație (Oișteanu 2013, 476). În Antichitate se credea că pentru a uita de lumea albă, sufletul, la trecerea râului Lethe, luând o gură din acea apă, va uita de viața terestră intrând în lumea morților și nu va mai tânji după lumea de dincoace. Scopul macului era de a modifica statutul sufletului călător, el fiind *impregnat cu somnul lui Lethe* după cum spunea Vergilius (Oișteanu 2013, 477). Eneas folosește pentru adormirea Cerberului o turtă în componența căreia erau și foi de mac (Oișteanu 2013, 476). Regăsim macul ca fiind planta care populează lumea de dincolo având rolul de a atrage sufletele morților fiind chiar considerată

floarea Iadului (Vulcănescu 1987, 456) deoarece se credea că marchează drumul spre porțile Iadului.

Din semințele de mac în societățile arhaice se făcea *prăjitura morților* pentru libațiile și ofrandele rituale aduse unui *spirit gardian* al lumii de dincolo (Oișteanu 2013, 475). Tot o *prăjitură a morților* este și coliva în care în unele zone se adaugă mac sau este decorată cu semințe de mac. *Grâul este și el legat de practici apotropaice* (Olteanu 1999, 307) fiind considerat hrană a morților (Olteanu 1999, 309). Macul se oferea sufletelor defuncțiilor și pentru a-i proteja de spiritele de dincolo de mormânt. *În unele zone* ființele supranaturale pot fi omorâte cu grâu sfințit la 12 slujbe (Olteanu 1999, 307). În lumea slavă era obiceiul ca la înmormântarea femeilor moașe să li se pună în mormânt un săculeț cu mac pentru a se apăra pe lumea cealaltă de copiii pe care i-au adus pe lume (Oișteanu 2013, 476).

Mărul are multiple utilizări magico-religioase, este Arborele vieții și înțelepciunii (Vulcănescu 1987, 487), arborele științei binelui și răului (Chevalier, Gheerbrant 1995, 283), Arborele recompensei divine (Vulcănescu 1987, 487) sub care e întinsă masa cu bunătățile paradisiace. Ramura de măr e asociată cu arborele vieții (Evseev 2001, 113), fiind asociat cu riturile de trecere. Ramura detașată din pom are sens de simbol al vieții și regenerării (Evseev 1999, 399). Mărul este un substitut al individului sau un echivalent al omului în lumea vegetală (Antonescu 2009, măr). *În sicriu se pune o crenguță cu muguri de la măr sau de la păr pe care trebuie să fie atâția muguri câți membrii rămân în casă și se numesc după membri familiei* (Corici Ana, 72 ani, Valea Timișului) *ca să fie cu el acolo*. De Sf. Ilie se dau de pomană morților mere, iar sub copacul măr/păr se făceau pomenile pentru morți, iar firmiturile erau îngropate sub copac pentru sufletul morților (Olteanu 1999, 314). Mărul ca și bradul sunt simboluri ale nemuririi, dar în timp ce bradul este o alegorie a tinereții masculine, mărul tinde să absoarbă un simbolism asociat cu fecunditatea feminină (Antonescu 2009, măr).

Busuioc, planta de origine divină, răsărită din lacrimile Maicii Domnului sau sângele lui Hristos (Olteanu 1999, 298). Folosit cu precădere în vrăji, descântece de dragoste (Olteanu 1999, 300), din cauza frecvenței utilizărilor sale magice, mănunchiul de busuioc a ajuns, în ritualurile creștine, instrumentul de sfințire a locurilor și ființelor prin stropirea cu agheasmă (Antonescu 2009, busuioc). Pentru a împiedica sufletul să vină acasă se pun 2 fire de busuioc în cruce la pieptul mortului și se spune *îți pun busuioc ca să nu măi vii deloc* (Dragomir Stanca, 67 ani, Armeniș). În câteva sate, setea mortului se stâmpăra cu apă sfințită și busuioc la gura cuptorului în care se coceau vămile, colacii în ziua înmormântării, și se spunea *nu stropim cuptorul/ stropim gura lui X/ să-i stâmpere setea, să nu-i fie sete* (Bona Crucița, 61 ani, Ilova) și se dau colăcei mici la gura cuptorului (Grigorovici Marta, 79 ani, Sadova Nouă) de pomană.

Alunul, arbore sacru legat de lumea de dincolo, nuiielele de alun au funcție magico-mitologică și puteri miraculoase (Vulcănescu 1987, 488). Demonii se tem de puterea antidemonică a alunului (Vulcănescu 1987, 488). Pe o nuia de alun se înseamnă numărul de găleți de apă – 24 duse de pomană în cele 3 zile de praveghi, nuia care era

aruncată pe apă în ziua înmormântării la încheierea izvorului și apoi a doua nuia pe care se însemnau minim 40 de găleți de apă duse de pomană până la 6 săptămâni (Guia Maria, 69 ani, Poiana). *Din alun trebuie să fie și toiagul mortului*. Bățul – semnul distinctiv al drumețului reprezintă unealtă indispensabilă a morților în călătoriile lor în lumea de apoi sau când reveneau pe pământ la marile sărbători ori la sărbătorile dedicate morților când veneau să-și viziteze rudele (Ghinoiu 2004, 145). Ca atare, sufletului mortului îi erau date de pomană bețe de alun special făcute și împodobite la trasul izvorului sau slobozitul apei precum și la fiecare pomană pentru a se sprijini în ele în drumul său: *trebuie să fie din alun, cu o monedă în cap (aluzie la obolul lui Charon) și era împodobit cu flori, dulciuri (preferatele sufletelor morților), lumânare și colac și ou sau măr* (Corici Solomon, 75 ani, Valea Timișului). Asociat cu lumea morților, de Joia Mare se fac focuri din surcele de alun uscate sau de boz care se frâng, nu se taie, și nu se păstrează pe pământ iar în momentul aprinderii focurilor pe mormânt, morții se cheamă acasă (Olteanu 1999, 249). Bețele de alun folosite la colindat erau duse la cimitir și înfipite lângă cruce ca să se sprijine sufletele pe ele (Olteanu 1999, 249).

În afară de plantele utilizate cu rol protector, în funcție de sat, pentru a nu lua norocul de la casă: se pun în pungă și se trec de 3 ori prin mâna mortului semințe de porumb, grâu, pene de găină, păr de la vaci din coadă, de la oi și se spune Acestea rămân la mine nu le iei tu cu tine (Corici Ana, 72 ani, Valea Timișului). Acestea se păstrează în casă sau se pun în podul casei și dacă vine să-i bântuie pe cei ai casei se afumă cu ele (Guia Maria, 69 ani, Poiana) prin casă sau animalele bolnave (Roama Maria, 67, ani, Slatina). *Se păstrau în pod un an* (Dragomir Stanca, 67 ani, Armeniș), până în primăvară când se semănau (Spunei Ioan, 70 ani, Vălișoara).

Aceste practici cu rădăcini străvechi trebuiau foarte bine învățate de generația tânără prin repetare, astfel încât sufletului să-i fie facilitată accesarea în lumea de apoi, de a nu fi prins între cele două lumi, cea a viilor și cea a morților, și-n același timp de a proteja comunitatea din mijlocul căreia pleacă. Grija pentru respectarea riguroasă a obiceiurilor de înmormântare o depășea pe cea din timpul celorlalte două praguri (botezul și nunta), deoarece moartea înseamnă un nou început învăluit de mister așa cum reiese din cântecele de zori și trebuie respectate obiceiurile după toate canoanele pentru ca sufletul să nu se rătăcească pe drumul ce trebuie să-l parcurgă spre lumea de apoi pentru a se putea alătura cu bine strămoșilor împreună cu care să poată la rândul lui aștepta pe cei rămași în viață (Ghinoiu 2003, 127-128).

Referințe bibliografice

- Chevalier, Jean, Gheerbrant Alain. 1995. *Dicționar de simboluri*, vol. 2-3. București: Editura Artemis.
- Dorondel, Ștefan. 2004. *Moartea și apa : ritualuri funerare, simbolism acvatic și structura lumii de dincolo în imaginarul țărănesc*. București: Editura Paideia.
- Evseev, Ivan. 2001. *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*. Timișoara: Editura Amarcord.
- Evseev, Ivan. 1999. *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*. Timișoara: Editura Amarcord.
- Ghinoiu, Ion. 2003. *Sărbători și obiceiuri românești*. București: Editura Elion.

- Gorovei, Artur. 1995. *Credinți și superstiții ale poporului român*. București: Editura Grai și Suflet.
- Marian, Simion Florea. 1994. *Sărbătorile la români*, vol. I, Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu. București: Editura Fundației Culturale Române.
- Oișteanu, Andrei. 2013. *Ordine și Haos*. Iași: Editura Polirom.
- Olteanu, Antoaneta. 1999. *Școala de solomonie*. București: Editura Paideia.
- Vulcănescu, Romulus. 1987. *Mitologie Română*. București: Editura Academiei.

Webografie:

- Antonescu, Romulus. 2009. *Dicționar de Simboluri și Credințe Tradiționale Românești*, <http://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Dictionar-de-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti-r-z.html>, ultima accesare 12.11.2021

Informații culese de la:

- Berzescu Călina, 80 ani, Armeniș
Bona Crucița, 61 ani, Ilova
Corici Ana, 72 ani, Valea Timisului
Corici Solomon, 75 ani, Valea Timisului
Dragomir Stanca, 67 ani, Armenis
Grof Emilia, 72 de ani, Petroșnița
Grigorovici Marta, 79 ani, Sadova Nouă
Guia Maria 69 ani, Poiana
Jurca Silvia, 69 ani Bolvașnița
Roama Maria, 67, ani, Slatina
Spunei Afilă, 65 ani, Vălișoara
Spunei Ioan, 70 ani, Vălișoara